

Klasik Arap Edebiyatında Tebrik

Greeting in Classical Arabic Literature

Mehmet Nafi ARSLAN

Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu,
Arapça Mütercim Tercümanlık Bölümü

Dr. Lecturer, Siirt University, School of Foreign Languages,
Department of Arabic Translation and Interpreting, Siirt / Turkey
m.nafiarslan@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4507-9499

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 07 Ocak / January 2019

Kabul Tarihi / Date Accepted: 25 Nisan / April 2019

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

DOI: 10.29288/ilted.509114

Atıf / Citation: Arslan, Mehmet Nafi. "Klasik Arap Edebiyatında Tebrik / Greeting in Classical Arabic Literature". *ilted: ilahiyat tetkikleri dergisi / journal of ilahiyat researches* 51 (Haziran / June 2019/1): 369-393. doi: 10.29288/ilted.509114

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/ilted> | <mailto:ilahiyatdergi@atauni.edu.tr>

Copyright © Published by Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /

Ataturk University, Faculty of Theology, Erzurum, 25240 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Sosyal hayatta insanların mutluluk ve üzüntülerini paylaştıkları çeşitli yollar bulunmaktadır. Mutluluğun paylaşıldığı yollardan biri de tebriklerdir. Bir başarı elde eden ya da sevinç kaynağı başka bir durum yaşayan kişilere yönelik sözlü ya da yazılı olarak tebrikler sunmak birçok kültürde yaygın bir vaktadır. Arap kültüründe de sevinç kaynağı olan durumlarda tebrikleşmeler sürekli olarak yapılmıştır. Özellikle birey ya da devlet hayatında önemli olan fetih, yeni bir göreve başlama, evlilik, doğum, hac vs. konularında tebriklerin yapıldığı ve edebi nitelikleri sayesinde bu tebriklerin edebiyat kitaplarında yer edindikleri görülmektedir. Bu çalışmada klasik arap edebiyatı kaynakları taranarak yazılan tebrikler tespit edilmeye çalışılmış ve incelenmiştir. Tebrikler konularına göre tasnif edilmiş, her bir konuda yazılan tebriklerden birer, ikişer örnek verilerek arap edebiyatında yazılan tebriklerin ana hatları çizilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, Tebrik, Kutlama, Sevinç, Arap toplumu.

Abstract

There are various ways in which people share their happiness and sadness in social life. One way of sharing happiness is greetings. It is widespread in many cultures to offer, orally or written, greetings to people who have had a success or who are in a state of joy. In the case of happiness, greetings have always been widespread in the arabic culture. Greetings are made especially after conquests, appointments, marriages, births and pilgrimage and these greetings are widely observed in literary books due to their literary value. This study aims to analyse different greeting messages in the works of classical arabic literature. All the messages are classified according to their subjects and these greeting messages in arabic literature are outlined by providing one or two examples selected according to their subjects.

Keywords: Arabic Literature, Congratulation, Celebration, Pleasure, Arab society.

Extended Summary

As a necessity of being a social entity, human beings do some behaviors towards other individuals in close or remote relationship. Visiting the patient, making condolences and presenting gifts are all the result of being a social being. Greeting people in a state of happiness is related to social side of humanity and this dates back to ancient times and cultures.

In arabic language, the word “tebrik النَّهْنَةُ” (plural form is النَّهَائِي) comes from the verb هَنَّأ which means “to give”, “to feed”, “to fix”, “to help” and “to be useful to body”. In dictionaries the word النَّهْنَةُ is given as the antonym of the word condolence. This relationship between the two words: greeting and condolence, which is emphasized in the dictionaries, often shows itself in greeting texts. It is possible to come across many examples of greeting texts in which greetings and condolence are presented together.

Greetings play an important place in the classical arabic literature which basically takes its subjects from human life. Starting from the early period, especially in the encyclopaedic literature books, the subject of greeting has been widely covered. Greetings find place in early works of literature regardless of subject integrity. For example, in the works of ibn kuteybe (d. 276/889), ebu hilel el-askeri (d. 400/1009) and ebu mansur es-se’alibi, greeting texts with subject integrity are widely observable.

In the 6th century hijri and later on, the subject of greeting was taken into account more systematically. Ibn hamdun (d. 562/1167) and kalkaşendi (d. 821/1418) dealt with the subject of greeting in details with its subcategories.

Since the koran includes verses with meaning of greeting and even the prophet muhammed himself congratulated people, the subject of greeting has been supported from religious point of view. The prophet muhammed was careful with the word choice in his greeting messages and he

prohibited messages that did not match with islamic teachings. In some proverbs that are famous among arabs, congratulations have also been encouraged. These proverbs emphasized the need to congratulate those who experienced a happy situation and it as advised not to delay these greetings and even in case of any delay the greeting needed to be made later on.

Greetings are one of the important topics of the prose of risale in arabic literature. Authors of risale wrote greeting texts with great care because this form of literature offered them the opportunity to show their literary and artistic ability. Greeting risales, which form a subcategory for this literary genre, carries the same features with greeting texts. Thus, greeting texts seem to be written with a language which includes the literary devices of all types and in this regard it provides a great value for literary scholars.

The subjects of greetings are various. It is possible to find a greeting message about a topic related to human life and source of happiness. Greetings in arabic literature can be divided into two main groups as main and secondary subjects. Conquests come first under the heading of main subjects. A lot of greeting messages have been written on the occasion of conquest. Some of these messages are quite short while others may be long enough to continue on pages. Praise for the conqueror of the conquered place is at the forefront of this kind of messages.

Greetings to those who have been appointed to an important position in the state administration have been widely used in literary works. In such greetings, praise for the person assigned to the position and the joy of being brought by the appointment are expressed.

Among the greeting messages, one of the widely frequent topics is the messages written for birth. These messages differ according to the birth of a boy or a girl. These messages reflect how the arab society regards females and males.

Marriage is another common subject for greeting messages. Such greetings are often written in short, verse forms. In this kind of greeting texts, the bride and groom are praised, and how they are well suited to each other is emphasized.

One of the first concepts that come to mind when it comes to the concept of greeting is special days. The month of ramadan, eid al fitr, eid al adha, nevruz and mihrican festivals are the special days for which greeting messages are written.

In the old days where the journeys lasted for days, people returning from the road were considered worthy of congratulations. Congratulations to those returning from the journey in arabic literature, especially those returning from the pilgrimage, are quite high.

The subjects mentioned above are among the main topics of greetings. The reason why these subjects are considered as the main greeting subjects is because there are dozens of greeting texts written on these subjects. In arabic literature, there are also greeting texts, although not common, that we found examples. We also considered them appropriate under the heading of secondary subjects. In some of these congratulations, it is seen that the author of the congratulatory letter explains the reason why he / she is writing the congratulations. The following topics are covered under the heading of secondary subjects:

Greeting for the child on weaning

Greeting to the one whose beard has just elongated.

Greeting someone who was rescued from fire burning or drowning in water

Greeting to someone who has just moved to his new house

Greeting to someone who has just been appointed to a new job or left his job

Greeting to someone who has just joined to islam

Greeting to someone who recovered from disease

This study aims to find out characteristics of prose and poetic greeting texts in classical arabic literature written under the headings of التهناني. We believe that these texts deserve analyzing in terms of their expression shapes, philological features, literary arts and subject variety.

GİRİŞ

Ansiklopedik mahiyetteki klasik Arap edebiyatı kitapları, araştırmacılara oldukça zengin bir konu malzemesi sunmaktadır. Erken dönem edebiyat kaynaklarından başlamak üzere sonraki dönemlere doğru mütemadiyen işlenen konulardan biri et-tehâni (tebrikler) konusudur. Bu konu eserlerde bazen müstakil başlıklar altında bazen de farklı başlıklar altında ele alınmıştır. Hicrî üçüncü asrın büyük dil ve edebiyat âlimi İbn Kuteybe (ö. 276/889) genel kültür hazinesi değerindeki eseri ‘*Uyûnü’l-ahbâr*’ında tebrikler ile ilgili bilgileri *et-Tehâni* başlığında bir araya getirmiştir. Konu bütünlüğünden yoksun olarak tebrikler ile ilgili birçok dağınık rivayeti bu eserde bulmak mümkündür.

İbn Kuteybe’den sonra edebiyat âlimi Ebû Hilâl el-‘Askerî (ö. 400/1009’dan sonra) de tebrikler konusunu müstakil bir başlık altında ele almıştır. *Dîvânü’l-me‘ânî* adlı eserinde *el-Faslus’s-sâlis mine’l-bâbi’l-evvel fi’t-tehâni* başlığı altında müellif konuyla ilgili manzum ve mensur örnekleri yine konu bütünlüğünden bağımsız olarak bir araya getirmiştir. Ebû Mansûr es-Se‘âlibî (ö. 429/1038), *Ahsenu mâ semi’tu, el-Müntehal* ve *Sihru’l-belâğa* gibi eserlerinde ve Ebû İshâk el-Husrî (ö. 453/1061) *Zehrü’l-âdâb ve semerü’l-elbâb* adlı eserinde tebrikleri ele alan edebiyatçılardandır.

Hicrî altıncı asırda telif edilen edebiyat kitaplarından itibaren tebrik konusunun daha geniş ve yan başlıklara da yer verecek şekilde ele alındığı görülmektedir. İbn Hamdûn (ö. 562/1167) dil ve tarih ile ilgili bir antoloji niteliğindeki eseri *et-Tezkiretü’l-hamdûniyye*’de tebrikler konusunu *el-Bâbu’s-sâmine ‘aşer fi’t-tehâni* adlı başlıkta ele almaktadır. Müellif bu başlık altında nikah, doğum, fetihler gibi tali başlıklar açarak tebrikler ile ilgili çok geniş bir malzemeyi bir araya getirmektedir. Kalkaşendî’nin (ö. 821/1418) *Subhu’l-a‘şâ fi snâ’âti’l-inşâ* adlı eserinde ise konunun çok daha geniş bir şekilde ele alındığı, en eski örneklerinden başlamak üzere müellifin yaşadığı döneme kadar birçok tebrik örneğine ana ve yan başlıklar altında yer verildiği görülmektedir.

Arap edebiyatında yer alan zengin tebrik örnekleri, araştırmacılar tarafından değişik açılardan incelenmeyi gerektiren bir konu olmasına rağmen ülkemizde bu yönde bir çalışmanın yapıldığına yönelik bir tespit yapılamamıştır. Bu makale, uzun soluklu bir kaynak tarama sürecinden sonra derlenen tebrik örneklerini sistematik bir tasnife tabi tutarak ele alacaktır.

1. TEBRİK KAVRAMI

Arap dilinde tebrik, التَّهْنِئَةُ kelimesi ile ifade edilmektedir. Çoğulu التَّهْنَائِي şeklin-dedir. هَنَأُ sülasi fillininin, tef'îl bâbından masdarıdır. Kelimenin kökü olan هَنَأُ fiili, “vermek, yedirmek, doymak, düzeltmek, yardım etmek, vücuda faydalı olmak” gibi anlamlara gelir. Bu kökten türeyen المَهْنَأُ، الهَيْءُ، الهِنَاءُ kelimeleri “zahmetsiz kolayca elde edilen şey” anlamında kullanılır. Doğrudan tehnie “التَّهْنِئَةُ” kelimesi ise klasik lügatlerde, taziye “التعزية” kelimesinin zıddı olarak verilir ve “yarasın, sevincinin kaynağı olsun” anlamında kullanılır.¹

Bir başarı elde eden ya da başka sevindirici bir durum yaşayan birini tebrik etmek sosyal hayatın güzel bir geleneğidir. Bu gelenek Arap toplumunda da belirgin bir şekilde kendini göstermiştir. Araplarda meşhur olan şu söz, onlarda tebriğin önemini ve sevindirici haberin duyulur duyulmaz yapılması gerektiğini anlatmaktadır: “Üç gün geçtikten sonra taziyede bulunmak musibeti yenilemek, üç günden sonra tebrikte bulunmak ise sevinci küçümsemektir.”² Yine edebiyat kitaplarında geçen، التهنئة Gerçekleşecek olan iyi bir durumu tebrik etmek, gerçekleşmiş olan kötü bir durumu taziye etmekten evladır.” sözü Arap bilginlerince tebriğin önemini vurgulayarak geciktirilmeden yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.³

Bununla birlikte alıntısını yaptığımız yukarıdaki ilk söz ile tebriğin hemen yapılması vurgulanarak değerli bir davranış teşvik edilmiş olsa da sevindirici durumun üzerinden uzun bir zaman geçmişse tebriğin yapılmamasının daha iyi olacağı vehmi de uyandırabilmektedir. Ancak tebriğin hızlı yapılması makbul olsa da üzerinden uzun bir zaman geçmişse de yapılması güzel bir haslettir. Yahya b. Halid el-Bermekî (ö. 190/805), التهنئة بعد سنة تجدد الفرح، والتهنئة بعد ثلاثة أيام تجدد الحزن، والتهنئة بعد سنة تجدد الفرح، “Üç günden sonra taziyede bulunmak üzüntüyü yeniler, bir sene sonra yapılan tebrik ise sevinci tazeler.”⁴ sözüyle bu gerçeğe işaret eder.

Klasik Arap edebiyatında yer alan tebrik ile ilgili zengin koleksiyon dikkat çekicidir. Buna bakarak Arap toplumunda tebrik kültürünün oldukça yaygın olduğunu ve tebrikleşmeye çok önem verildiğini söylemek mümkündür. Özellikle üst

¹ Muhammed b. Mükerrrem b. ‘Alî İbn Manzûr, “hne”, *Lisânu'l-'Arab*, (Beyrut: Dâru Sâdır, 1414), 1: 184-185; Muhammed b. Muhammed ez-Zebîdî, “hne”, *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, thk. Komisyon (By. Dârü'l-Hidâye, ts.), 1: 512-513.

² Hüseyin b. Muhammed er-Râgıb el-İsfahânî, *Muḥâdarâtu'l-udebâ ve mu'âverâtu's-şu'ara ve'l-bulağâ*, (Beyrut: Daru'l-Erkâm b. Ebî'l-Erkâm, 1420), 2: 534, Muhammed b. Ömer ez-Zemahşeri, *Rebî'u'l-ibrâr ve nuşûşu'l-ahbâr*, thk. Abdülemir Mihnâ (Beyrut: Müessesetü'l-A'lemi, 1412), 5: 138.

³ Ebû Osmân 'Amr b. Bahr el-Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn* (Beyrut: Dâru Mektebeti'l-Hilâl, 1423), 2: 49; Abdullah b. Müslim İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-ahbâr*, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1443), 3: 61; İsmâil b. Kâsım Ebû Alî el-Kâlî, *el-Emâli*, thk. Muhammed Abdülcevâd el-Asma'î (Mısır: Dârü'l-Kütübî'l-Misriyye, 1344/1926), 2: 99; Zemahşeri, *Rebî'u'l-ibrâr*, 5: 129

⁴ Muhammed b. Ahmed b. Mansûr el-Ebşîhî, *el-Müstetraf fi külli fennin müstetraf* (Beyrut: 'Alemlü'l-Kütüb, 1419), 506.

yönetimde yer alan kişilere yönelik tebriklerde bulunurken kullanılan edebî dil sayesinde bazı tebrik sahiplerinin ödüllendirilmiş olması da⁵ tebriğe gösterilen önem kadar bunun usûl ve âdâbı için de ayrı bir hassasiyetin geliştiğini göstermektedir.

Tebrik konulu edebî malzeme daha çok mensûr metinlerde karşımıza çıkar. Ancak bunun manzum örnekleri de az değildir. Arap edebiyatının Cahiliye döneminden tebrik ile ilgili mensur ya da manzum örnekler tespit edilememiştir. Tebrik ile ilgili yazılı örnekler Hz. Peygamber'in bazı ifadelerinde rastlanmıştır, Emevîler döneminde daha çok örnekleri görülmüş, en zengin koleksiyonları ise Abbasî dönemi edebiyatından günümüze intikal etmiştir.

Arap edebiyatçılarının tebrikten söz ederken onu genellikle taziye karşıtı bir kavram olarak algıladıkları görülmektedir. Lügatlerde de tebriğin anlamı verilirken onun taziyenin zıddı olarak verildiği yukarıda zikredilmişti. Taziye ile tebrik arasındaki bu münasebet bazı tebrik metinlerinde de göze çarpmaktadır. Zira bazı metinlerde hem taziye hem de tebrik bir arada bulunmaktadır. Örneğin, 'Atâ b. Ebî Sayfî es-Sakafî'nin (ö. ?) Muaviye'nin (ö. 41/661) ölümü üzerine oğlu Yezid'e (ö.60/680) taziyesi ve onun hilâfetini kutlaması şöyledir:

Allah'ın halifesi sizden alındı ama hilafet size verildi. Allah günahlarını bağışlasın Muâviye vefat etti. Ondan sonra riyaset size verildi ve siz riyasete en layık olansınız. Başınıza gelen bu musibetin sevabını Allah'tan bekleyin ve Allah'ın size bahşettiği hilâfet gibi büyük bir nimetten dolayı da O'na şükredin.⁶

Arap edebiyatında yer alan bazı bilge kişilerin öğütlerinde de taziye-tebrik karşılaştırmasının söz konusu edildiğini görmek mümkündür. Örneğin, tek çocuğu olup onu da kaybeden bir kralın aşırı üzüntüsü üzerine bir bilgenin ona verdiği öğütte, taziye ile tebriğin zıt değil, aslında eş anlamlı olduğu ısrarla vurgulanır. Oldukça uzun olan bu öğüdün giriş cümleleri şöyledir:

إن أنصفت عقلك - أيها الملك - من نفسك فقد علمت أن التعزية كانت في نفس التهنة به، أما قيل لك: «طول الله عمره»؟ لعلمهم بقصره وإن طال! أما قيل لك: «جعل الله خلفاً Ey صالحاً»؟ والخلف لا يكون إلا لتلف عن تالف. متى رأيت عيشاً إلى دوام، وفرحاً إلى تمام؟ Kral! Eğer iyice düşünürseniz taziye ile tebriğin birebir aynı şeyler olduğunu anlarsınız. Neden size, “Allah ona uzun ömürler versin.” derler? Uzun dahi olsa ömrün kısa olduğunu bildikleri için. Neden size, “Allah onu salih bir halef yapsın.” derler? Halef ise yok olandan sonra olur. Sürekli bir yaşam ve kesintisiz bir sevinç var mı ki?⁷

Taziye ile önemli ölçüde karşılaştırılan tebrik kavramının bununla birlikte klasik Arap edebiyatının mizah içeren anlatılarında da yer edindiğini görmek mümkündür. Örneğin tebrikle ilgili nakledilen komik anlatılardan biri şöyledir:

⁵ Zemahşeri, *Rebî'u'l-Ebrâr*, 5: 383.

⁶ Zemahşeri, *Rebî'u'l-Ebrâr*, 4, 249; Fadime Kavak, “Klasik Arap Edebiyatında Taziye”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24/1 (2015): 127.

⁷ Üsâme b. Mürsid b. Ali b. Mukalled b. Naâr b. Münûz, *Lübâbu'l-Âdâb*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Kahire: Mektebetü's-Sünne, 1407), 461-462.

Bedevî'nin biri ağlayan bir kadın görür ve ona, "Seni ağlatan nedir? (Herhalde kocasının onu ağlattığını düşünerek) Allah seni ve onu Cennet'te buluşturmasın." der. Adam başka bir gün kadınla karşılaşır ve ona, "Ben evlendim. Tebrîk edebilirsin." deyince kadın onu sözde şöyle tebrîk eder: "Evet, yıkılmış bir ev, uğursuz bir ömür ve kısır bir ana rahmi dilerim."⁸

Konumuzla ilgili bir başka anekdotta çocuğu doğan bir adamın yapılan tebrîk-
lere cevap verirken yaptığı gaf konu edilir:

Câhiz anlatıyor: Dalgın bir komşumuzun bir gün erkek çocuğu olur. Çocuğa ne isim koyduğu sorulunca "Ömer b. Abdülazîz" cevabını verir. Çocuğun doğumu üzerine kendisine tebrîkler sunulunca konuklarına şöyle der: Bu çocuk Allah'tan ve sizdendir.⁹

Tebrîkler aynı zamanda Arap edebiyatının Sadru'l-İslâm döneminde doğan ve takip eden dönemlerde gittikçe gelişen "risâle" türünün de önemli konuları arasında yer alır. Yazarlarının kavrayış güçlerini, sanat seviyelerini ve belâgatı icra becerilerini gösterme imkanı sunduğu için büyük bir titizlikle kaleme alınmış tüm risâle türlerinde olduğu gibi bu edebî türün bir alt şubesi olarak "Tebrîk Risâleleri" de aynı özellikleri taşır.

2. TEBRİK KONULARI

Tebrîkler konu açısından oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir. Sözelimi tebrîğin konusu yeni fethedilen bir şehir dolayısıyla halifeyi tebrîk nevinden tüm toplumu ilgilendiren önemli bir konu olabileceği gibi sakalı yeni çıkmaya başlayan bir kişiyi tebrîk etme gibi gündelik yaşamın sıradan olayları da tebrîk konusu olabilmıştır. Tebrîk konularını kullanım sıklığına göre ana ve tali konular şeklinde incelemek mümkündür.

2.1. Ana Konular

2.1.1. Fetih

Tebrîk yazılarının en önemli konularından birini fetihler oluşturur. Oldukça kısa yazılmış örneklerine rastladığımız gibi hayli uzun olanları da vardır. Me'mûn (ö. 218/833), el-Emîn'i (ö. 198/813) öldürüp Bağdat'ı fethedince Tahir b. Hüseyin (ö. 207/822) ona şöyle bir tebrîk yazmıştır:

İmdi, görevden el çektirilen (Emin), kan ve soy bakımından Emîru'l-mü'minin (Me'mûn) benzeri olsa da Allah, yöneticilik ve saygınlık bakımında onları birbirinden ayırmıştır. Çünkü o (Emin), İslâm dinin bağından ayrılmıştır, müslümanları birleştiren imama olan itaattan ayrılmıştır. Yüce Allah şöyle buyurur: "Ey Nûh! O asla senin âilenden değildir. Onun yaptığı, iyi olmayan bir iştir." (Hûd, 11/46).

⁸ Muhammed b. Hasan İbn Hamdûn, *et-Tezkiretü'l-hamdüniyye*, thk. İhsân 'Abbâs-Bekr 'Abbâs (Beyrut: Dâr-u Sâdır, 1996), 4: 189.

⁹ Ebû Sa'd Mansûr b. el-Hüseyin el-Âbî, *Nesru'd-dur fi'l-muhâdarât*, thk. Hâlid Abdülğani Mahhfûz (Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004), 7: 187; İbn Hamdûn, *et-Tezkiretü'l-hamdüniyye*, 4: 189; Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, *Ah̄bâru'l-hamkâ ve'l-muğaffelîn* (Beyrut: Dârü'l-Fikri'l-Lübnanî, 1990), 54.

Allaha isyanda hiç kimsenin akrabalık bağı gözetilmez, Allah için birinden ilişki koparılınca akrabalık bağı kesilmiş olmaz. Ben Emîru'l-mü'minîn'e bu mektubu gönderirken azledilen (Emin) öldürülmüş, Allah ona, biatını bozma hil'atini giydirmiş, Emîru'l-mü'minîn'in işini düzeltmiş ve ona beklediği doğru vaadini gerçekleştirmiştir.

Hamd, Lutfuyla Emîru'l-mü'minîn'in işlerini üstlenen, hilafeti kendisine geri veren, Emîru'l-mü'minînin adına ahdini bozan ve sözleşmesine sadık kalmayana tuzak kuran Allaha mahsustur. Bu sebeple Allah, ayrılıktan sonra ülfeti tekrar ihsan etti, izlerinin silinmesinden sonra dağlara hayat verdi ve İslâm diyarındaki müslümanların parçalanmasından sonra onu oraya egemen kıldı. Vesselam...¹⁰

Burada dikkati celbeden, bir fetih için tebrik yazısı gönderen katibin konuya geçmeden önce Muhammed el-Emîn'in ölümüyle ilgili sözleridir. Zira el-Emîn, Me'mûn'un kardeşidir. Bu nedenle katip, her ne kadar nesepçe bir olsalar da Allah'ın onların arasını velayet ve saygınlıkta ayırdığını, çünkü onun Müslümanları birleştiren emirden çıktığını ifade eder. Bunu desteklemek için de bir ayet zikreder ve kazandığı fetih için Me'mûn'u tebrik eder.

Kâtip Ebû İshak es-Sâbî (ö. 384/994) fetih tebriklerinde çok uzun risaleler yazmakla öne çıkmış ve bunlarla kitâbet ve belâgattaki kabiliyetini ispatlamıştır. O'nun Karmatîleri hezimete uğratarak Kûfe'yi fetheden Samsamu'd-Devle'ye (ö. 388/998) yazdığı tebriği şöyle başlamakta ve sayfalarca devam etmektedir:

-Allah Sultanımıza uzun ömür versin- tüm selam ve hürmetlerimiz Emîru'l-mü'minîn içindir. Tam ehliyet ondadır. Onun gölgesi (koruması) tüm değerli yöneticilerin üzerindedir ve beni de tam olarak kuşatmaktadır. O bizim hakkımızda çok güzel düşünür. Ben bu nimete ilk önce mazhar oldum ve sonra tekrar tekrar mazhar oldum. Bu nimete şükür ederek onu daha da artırmak istiyorum. Alemlerin rabbi olan Allah'a hamd olsun.¹¹

Arap edebiyatında bunlar gibi bir fetih münasebetiyle yazılan birçok tebriği rastlamak mümkündür. Bu tebrikler mensur olabildikleri gibi manzum örnekleri de bulunmaktadır. Fetih tebriklerinde genellikle halife veya sultan edebi sözlerle methedilmekte, idaresinin üstünlüğünden bahsedilmekte, yeni fethedilen yerlerin de onun idaresinin güzelliğine kavuştuğundan vs. söz edilmektedir.

2.1.2. Devlet Yönetiminde Önemli Bir Görev Alma

Vilâyât konulu tebrikler kısaca halife, vezir, hâcib¹² vb. devlet yönetiminde üst düzey bir göreve başlayan kişiyi tebrik etmek için yazılan risalelerdir. Bu tür tebriklere klasik edebiyat kitapları "vilâyât" başlığı altında yer verirler. Bunlar da Arap nesrinde önemli bir yer tutar. Diğer risalelerde olduğu gibi edebiyatın tüm inceliklerinin kullanıldığı bu tür tebrik yazılarında, tebrik edilen kişinin üstün

¹⁰ Ahmed b. Abdilvehhâb en-Nuveyrî, *Nihâyetü'l-ereb fi fûnûni'l-edeb* (Kahire: Dâru'l-Kutub ve'l-Vesâiki'l-Kavmiyye, 1423/1980), 5: 146-147.

¹¹ İbn Hamdûn, *et-Tezkiretü'l-hamdûniyye*, 4: 144.

¹² İslâm tarihinde hâciblerin mevcudiyeti Mûaviye devrine kadar uzanmaktadır. Hükümdar ile diğer kişiler arasında mâbeyncilik yapar, saraydaki resmî kabullerde ve toplantılarda teşrifat işlerini düzenleme gibi görevleri yerine getirirlerdi. Bk. Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbi ve Devri* (İstanbul: İsar Yayınları, 2000), 242.

özelliklerinin zikredilerek methedilmesi önemli bir yer tutar. Fetih tebriklerinde âyetler çok kullanılmasına rağmen “vilâyât” konulu tebriklerde âyetlerin kullanıldığına rastlanılmamaktadır. Kâtibin medih için daha çok şiirden istifade ettiği görülmektedir. Örnek olarak el-Mehdî'nin hilafete geçmesi üzerine İsmail b. Abdullah el-Kasrî'nin aşağıdaki tebriği zikredilebilir:

Ey Emîru'l-mü'minin! Senin elinle kafirlerin dişini kıran, haydutların egemenliğini kaldıran, kötü insanların dağlarını yerle bir eden, acıları tatlılaştıran ve müminlere şifa veren Allah'a hamd olsun. Seni her ne şekilde vasfedersek edelim onun ötesindedir. Bize yaptığın iyiliklere ne kadar teşekkür etsek azdır. Makam seninle kıyaslanamaz. Makam seni değil sen makamı şereflendirmişsin. Sen ümmetin Hz. Ömer'i, bu nimetin velisisin. Allah dağınık halde olan müminleri seninle bir araya getirdi. Yolları seninle güvenli hale getirdi. İnsanların tümü senin hakkını teslim eder, faziletini bilir ve geçmişte senin mislini arar ama bulamaz. Senden ümit ettiklerini başka kimsede bulamazlar. Zât-ı âlileriniz onları zenginleştirmiştir. İyilikleriniz gözlerini aydınlatmıştır. Gücünüz asil, bakışınız güzelleşmiştir. Yardımlarınız gönlü kırık ve fakir insanların ihtiyacını gidermiştir. Esirleri esaretten kurtardınız. Siz Ey Emîru'l-Mü'minin şairin şöyle methettiği kişi gibisiniz:

ما زلت في البذل للنوال وإط
حتى تمنى البراء أنهم
لاق لعان بجرمه غلق
عندك أمسوا في القدّ والحلق

Sen her zaman ihsanda bulunur ve suçu nedeniyle prangalara vurulmuş esirleri azat edersin,

Bu yüzden iyiler deri sırma ve zırh içinde senin yanında kalmak dilerler.¹³

Harun er-Reşîd (ö. 193/809)'in halifelige geçmesi üzerine İbrahim el-Mevsîlî (ö. 188/804)'nin dile getirdiği şu manzum tebrik teşbih, mecâz gibi belâgat sanatlarının kullanımı açısından zikre değerdir:

ألم تر أن الشمس كانت مريضة
تلبّست الدنيا جمالا بملكه
فلما أتى هارون أشرق نورها
فهارون واليهما ويحيى وزيرها

Hani güneş hasta idi de Harûn gelince tekrar ışığı parlamaya başlamıştı.

Dünya onun saltanatıyla güzelleşmiş, Harun onun valisi, Yahya ise veziri olmuştu.¹⁴

Vezirlik, hilafetten sonra en yüksek devlet görevlerinden biriydi. Vezirliğe gelen şahıslar için edebi sanatlarla süslü tebrikler yazılmıştır. Ebu'l-Hüseyn b. Sa'd'ın (ö. ?) vezirliğe getirilen Muhammed b. el-Kasım b. 'Ubeydillah (ö. 291/903-904) için yazdığı uzun tebriğin bir bölümü şöyledir:

Veziye verdiği lütfundan ve nimetini ona yinelemesinden dolayı Allah'a hamdolsun. Yüce Allah tüm insanlara rahmet nazarıyla baktığı için vezirlikle onu idareye geri getirmiştir. Onun derin görüşlerinin neticesiyle zayıf ve güçlü eşit olmuş, uzak ve yakın birbi-

¹³ Ahmed b. Muhammed İbn Abdürabbih, *el-İkdü'l-ferid*. (Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye, 1404), 2: 13; İbn Hamdûn, *et-Tezkiretü'l-hamdüniyye*, 4: 163-164.

¹⁴ Zemaşşerî, *Rebî'u'l-ebâr*, 4: 248.

rine kavuşmuştur. Makama güzelliğini, İslâm'a nurunu geri kazandırmıştır. Dünyaya fakirlikten sonra tekrar zenginlik elbisesini giydirmiş, onun çürümesinden sonra tekrar güzelliğini sağlamıştır. Böyle bir güzellik ancak sizinle olur. Allah'ın vezire verdiği makam mübarek olsun, devamını peş peşe getirsin. Kendisine yeniden verdiği saadete onu ulaştır-sın ve bunu arttırarak onu desteklesin. İsteddiği her şeyi en iyi şekilde kendisine ihsan etsin. Umurların en uzununu, izzetin en yüksek derecesini kendisine versin. Dünyada kendisine kabiliyet ve ahirette de kazanç versin. Şüphesiz ki Yüce Allah dilediğini yapandır.¹⁵

Ebu'l-Kâsım İsmâil b. 'Îyâd'a (ö. 385/ 995/996) ait şu vezirlik tebriğinin sanat-karane dili edebiyat eleştirmenleri tarafından övülmüş, benzerinin az bulunduğu ifade edilmiştir. Bu tebrikte vezâret teşhis sanatıyla bir insan yerine konularak böyle bir vezire kavuştuğu için tebrik edilmiştir.

Ben -Allah efendimize uzun ömürler versin- dizginlerini zat-ı âlilerine teslim ettiği için vezirliği tebrik ediyorum. Vezirlik efendimizin gölgesi altında istediğine ulaşmıştır. Onunla birlikte apaçık bir övünç ve şeref ile zirveye ulaşmıştır. Vezirlik onun yetkinliği sayesinde zamanın yüzünü kuşatan bir perçemle süslenmiştir. Vezirin daha önceki tecrübesinin güzelliğinden ve düşüncenin dizginlerini vezarete yönelttiğinden dolayı vezirlik onun yanında karar kılmıştır. Böylece Allah ona lütufta bulunmuştur. Ehil olmayan kişilerin ve cehaletin ona bulaşmasından korktuğu için vezaretin kalbi korkudan titremiş, göğsü daralmış ve onun iki elini tutuşturmuştur. Şüphesiz ki vezirlik onun mükemmelliğinin ürünüdür. Vezaret onun adımını aşmayacağına yemin etmiş, onun sahasından ayrılmayacağına söz vermiştir. Zat-ı âlilerinin gözünü aydınlatan, izzetin alanını genişleten ve hasetçileri muhrumiyetin eteklerinde süründürüp üzüntünün artıklarına düşüren Allah'a hamdolsun.¹⁶

2.1.3. Doğum

Tebrik konusunda üretilen edebî malzemenin ana konularından biri şüphesiz yeni bir çocuk sahibi olan ailelere yapılan tebriklerdir. es-Se'âlibî (ö. 429/1038), *Sırru'l-Belâğâ'*sında, doğum tebriklerinde çocuğun kız veya erkek olmasına göre kullanılacak tabirler, doğan çocuğa ve anne-babaya yapılacak dualar, halife ve ailesinden birinin çocuğu dünyaya gelince yapılacak dualar, çocuğun Hz. Peygamber soyundan olması durumunda ya da ikiz olması durumunda hangi tür tebrik sözlerinin kullanılması gerektiğine yer vermiştir.¹⁷

Doğum tebrikleri, buraya kadar ele alınan diğer konulardaki tebriklere göre daha kısa ve nispeten daha kolay bir dille yazılmıştır. Örneğin erkek çocuğu doğan kişiye yazılan bir tebrik şöyledir:

Kişinin bir erkek çocuğunun olmasından daha büyük bir nimet yoktur. Çünkü o gücün artması demektir. Güzel bir halef ve nesil sebebidir. Çocuğunuzun doğum haberi bana ulaştı. Allah'ın size verdiği ihsan beni çok mutlu etti. Sana bağışlanan o güzel çocuk sebebiyle, lehinde olanı kendi lehine, aleyhinde olanı ise kendi aleyhine sayan bir ortak gibi se-

¹⁵ Ahmed b. Ali el-Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ fi şimâ'ati'l-inşâ* (Kahire: Dâru'l-kütübî'l-Mısriyye, 1340), 9: 7-8.

¹⁶ Ebû Hilâl Hasan b. Abdillâh el-'Askerî, *Divânü'l-me'âni*, thk. Ahmed Hasan Basac (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1414), 1: 95.

¹⁷ Muhammed b. İsmâil Ebû Mansûr es- Se'âlibî, *Sihru'l-belâğa ve sirru'l-berâ'a*, thk. Abdusselam el-Hûfî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 91-101.

vincine ortak oldum. Bu nimetin şükürünü eda etmede Allah'ın sizi muvaffak etmesini ve çocukla evinize huzur getirmesini, sayınızı çoğaltmasını, bereketini ve refahını üzerinizde arttırmasını ve bu tür nimetlerini devam ettirmesini Allah'tan diliyorum. Allah lütfu ve kudretiyle bunları yapar.¹⁸

Bu konudaki daha sade bir tebrik ise şöyledir:

Erkek çocuğunuzun doğum haberini duydum. Sizi sevindiren haber beni de mutlu etti. Çocuğun sizde kalıcı olmasını sağlayarak Allah'ın size verdiği nimeti devam ettirmesini, onunla çoğalmayı gördüğün gibi onun çoğalmasını göreceğ kadar sana uzun ömür vermesini dilerim.¹⁹

Edebiyat kitaplarında ikiz çocuk dünyaya getiren ailelere gönderilen tebriklere yer verildiği gibi, kimi edebiyat kitaplarında ikiz çocukları olan ailelere yönelik bu tarz hadiseler münasebetiyle tebrik kaleme alacak kâtiplere örneklik teşkil edecek nitelik ve güzellikte metinler de mevcuttur. Bunlardan biri şöyledir:

Aynı yerde iki nimet bir araya gelmiş. Bir ipte iki bağış sıraya dizilmiş. Kemal ufkunda iki tane mutluluk, izzet ve şeref yıldızı doğmuş. Güzelliklerin dört bir yanı onlarla bütünleşmiş. Üzerlerine asaletin gölgeleri basılmış. Makam ve zenginlik sahibi insanlar bakışlarını onlara yöneltmiş.

Benzeriyle iki nimet haline gelen, izzet ve yücelikten süt emen, şeref ve izzetin arkadaşları olan ikizlerin doğduğunu haber aldım. Sabahleyin ortaya çıkıp yağmur yağdıran iki bulutun yan yana gelmesine benzeyen bu çifte müjde üzerine her yanımı bir mutluluk sardı.²⁰

İkiz çocuğu doğan ailelere hitâben yazılan tebrikler arasında, siyah tenli bir cariye den ikizleri olan bir arkadaşına yönelik şairin yazdığı şu tebrik, Kalkaşendî'nin “*daha güzelini görmedim*” sözleriyle takdir edilmiştir:

وخصك ربُّ العرش منها بتوءم   ومن ظلماتِ البحر يُستخرج الدرُّ
وأيرك أضحى وارثاً علم جابر   فأعطاك من ألقابه الشمس والقمر

Allah sana ondan (siyah kadından) ikiz çocuk ihsan etti. Tıpkı denizlerin karanlıklarından incilerin çıkarılması gibi...

*Neslin Câbir'in ilmine varis olmuş, o da lakaplarından ay ve güneşi sana vermiştir.*²¹

Doğum tebrikleri kısa ve daha anlaşılır olsa da halife, vezir gibi üst düzey devlet adamlarına yazılan doğum tebriklerinde daha sanatlı, daha uzun ve daha ağdalı bir dil kullanılmıştır.²²

¹⁸ Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'şâ*, 9: 56.

¹⁹ Muhammed b. Yahya es-Sûlî, *Eş'âru evlâdî'l-ḥulefâ ve aḥbâruhum* (B.y. Matba'atu's-Sâvî, 1355/1936), 293.

²⁰ Ebû İshâk İbrâhîm b. Ali b el-Husri, *Zehrü'l-âdâb ve âemerü'l-elbâb* (Beyrut: Daru'l-Cil ts.), 1: 278; Se'âlibî, *Sihru'l-belâğa*, 94.

²¹ Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'şâ*, 9: 62.

²² İbn Hamdûn, *et-Tezkiretü'l-ḥamdüniyye*, 4: 168-169.

Doğum tebriği olarak yazılan ve edebiyatçıların beğenisini kazanan İbnu'r-Rûmî'ye ait manzum bir tebrik de konumuzla ilgili zikredilmeye değer güzel bir örnektir. Kaside formunda yazılmış, uzunca sayılabilecek bu tebrik şöyle başlanmaktadır:

شَمْسٌ وَبَدْرٌ وَوَلَدَا كَوْكَبَا   أَقْسَمْتُ بِاللَّهِ لَقَدْ أَنْجَبَا
ثَلَاثَةٌ تُشْرِقُ أَنْوَارَهَا   لَا بُدُّ لَتْ مِنْ مَشْرِقِ مَعْرَبَا

Güneş ve ay bir yıldız doğurdu. Allah'a yemin ederim ki asil bir evlât dünyaya getirdiler.

*Üçü de doğup ışıl ışıl parlar... Işıl ışıl parlayan bu doğuş halleri zeval bulup batışa geçmesin inşaallah.*²³

2.1.4. Evlilik

Toplumsal düzen ve devamlılık evlilikle ile sağlanır ve evliliğin gerçekleşmesi hemen her toplumda birçok kişinin iştirak ettiği törenlerle kutlanır. İnsanların bir araya gelip sevincin en üst perdede yaşandığı bu törenlerde tebriklerin de en renkli örneklerine rastlanır.

Arap edebiyatı kaynaklarında evlilik ile ilgili birçok tebriğe rastlamak mümkündür. Bizzat Hz. Peygamber'den başlamak üzere ileriki dönemlere doğru önemli şahsiyetler, şairler ve edebiyatçıların edebi bir dile sahip evlilik tebrikleri kayıt altına alınmıştır. Hz. Peygamber'in (s.a.v) evlilik tebrikleri daha çok gelin ve damada yönelik dua mahiyetindedir. O'nun (s.a.v), yeni evlenen çiftlere yaptığı tebriklerden biri şöyledir: *على اليمن والسعادة والطير الصالح والرزق الواسع والمودة عند الرحمن* "Bereket ve mutluluk, uğur, bol rızık ve Rahman tarafından sevmeye vesile olsun."²⁴ Bir başka tebriği ise şöyledir: *بارك الله لك وبارك عليك وجمع بينكما في خير* "Allah size (evliliği) mübarek kılsın, üzerinize bereket indirsın, ikinizin arasını hayırda birleştirsın."²⁵

Ebu'l-Esved ed-Düelî'nin (ö. 69/688) yeni evlenen kişiyi, Hz. Peygamber'in yukarıdaki tebriğine benzer bir şekilde şu sözlerle kutladığı kaydedilmektedir: *باليمن والبركة، وشدّة الحركة، والظفر في المعركة* "Evliliğiniz uğura, berekete, canlılığa ve savaşta zafere sebep olsun."²⁶ Bu tebrik lafzı Ebu'l-Esved dışında başkalarına da nisbet edilmektedir.²⁷

²³ Ebû Mansûr es-Se'âlibî, *Ahsenu mâ semî'tû* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1421), 98; Ebû İshak İbraâhim b. Ebî'l-Hasan el-Bûnisî, *Kenzu'l-kuttâb ve muntaḥabu'l-âdâb*, thk. Hayât Kâre (Abu Dabi: el-Mecma'u's-Sekâfi, 2004), 1: 415.

²⁴ İbn Kuteybe, *'Uyûnu'l-aḥbâr*, 3: 68; Ebû Hayyân Ali b. Muhammed b. Abbâs et-Tevhîdî, *el-Başâir ve'z zehâir*, thk. Veddâd el-Kâdî (Beyrut: Dâru Sâdir, 1408), 9: 162; Zemahşerî, *Rebî'u'l-ebâr*, 2: 357.

²⁵ İbn Kuteybe, *'Uyûnu'l-aḥbâr*, 3: 68; Ebû Hayyân et-Tevhîdî, *el-Başâir ve'z zehâir*, 9: 162.

²⁶ İbn Kuteybe, *'Uyûnu'l-aḥbâr*, 3: 78.

²⁷ Ebû Hayyân et-Tevhîdî, *el-Başâir ve'z zehâir*, 5: 174; Âbî, *Nesru'd-dur*, 6: 31; Râgıb el-İsfehânî, *Muḥâdarâtü'l-udebâ*, 2: 233.

İbn'l-Karye (ö. 84/703) ise evlendiği zaman Haccâc'ı (ö. 95/714) şu sözlerle tebrik etmiştir: *أقرَّ الله عينك ورزقك ودها وولدها وجعلك الباقي بعدها*. "Allah sana göz aydınlığı versin, sevgisi ve doğuracağı evlatlarla seni rızıklandırıp öldükten sonra seni onun ardında bıraksın."²⁸

Evlilik ile ilgili bize intikal eden tebriklerin çoğu yukarıda yer verildiği üzere kısa cümlelerden oluşur. Evlilik tebriklerinin önemli bir kısmı ise manzum olarak kaleme alınmıştır. İbnu'r-Rikâ'in (ö. 95/714) manzum haldeki evlilik tebriği şöyledir:

بِالسَّعْدِ مَا غَابَا وَمَا طَلَعَا	قَمْرُ السَّمَاءِ وَشَمْسُهَا اجْتَمَعَا
فِي مَن رَأَيْنَاهُ وَمَنْ سَمِعَا	مَا وَارَتْ الْأَسْتَارُ مِثْلَهُمَا
وَتَهْنِئًا طُولَ الْحَيَاةِ مَعَا	دَامَ السَّرُورُ لَهُ بِهَا وَلَهَا

Bir araya gelip kavuştu gökteki ay ve güneş,

Öyle bir uğur ve bereketle ki ne kayboldular bir daha ne de doğdular yeniden.

Örtmemiştir perdeler, görüp işittiğimiz şeyler arasında onlar gibisini.

*Daim olsun birbiriyle sevinçleri, beraber mutlu olsunlar ömür boyu.*²⁹

Tebrik metinlerinde adına çok sık rastladığımız İbnu'r-Rûmî'nin (ö. 283/896) konumuzla ilgili manzum bir tebriği şöyledir:

أَبْدَلْنَا الْيُسْرَ مِنَ الْعُسْرَةِ	سَيِّدَةٌ رُفَّتْ إِلَى سَيِّدِ
فِي نِعْمَةٍ تَمَّتْ فِي حَبْرِهِ	أَلْفٌ بِالتَّوْفِيقِ شَمْلَاهُمَا
وَضَمَّ كَفَّيْهِ عَلَى دُرِّهِ	وَأَسْتَدَتْ ظَهْرًا إِلَى شَاهِقِ
رُكْنَيْهِ مِنْ عَزٍّ وَمِنْ قُدْرَةِ	عَمْرَةِ اللَّهِ وَأَبْقَى لَهُ

Bir hanımefendi bir beyefendi ile evlenmiş, böylece sıkıntılı durumumuz mutlulukla tebdil edilmiştir.

İki yakaları mükemmel bir uyumla bir araya getirilmiş

Eksiksiz bir nimet ve tam bir huzur ve mutluluk içinde

Gelin sırtını yüce bir dağa dayamış,

Damat ta elleriyle kavramıştır bir inciye sımsıklı..

Bir yastıkta kocatsın Allah, hem eylesin daim

*Her iki tarafa da izzet, şeref ve kudreti...*³⁰

²⁸ Râgıb el-İsfahâni, *Muḥâdarâtü'l-udebâ*, 1: 485.

²⁹ İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 3: 69.

³⁰ Muhammed Aydemir el-Müsta'samî, *ed-Dürü'l-ferid ve beytü'l-üaşid*, thk. Kâmil Selman el-Cebbûri (Beyrut: Daru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1436), 6: 477.

Bu tür tebriklerde, verilen örneklerden anlaşıldığı üzere, gelin ve damat çeşitli söz sanatlarıyla methedilir en sonda ise iyi dileklerde bulunularak tebriğe son verilir.

2.1.5. Özel Günler

Edebiyat kaynaklarında kayıt altına alınmış tebrikler içerisinde Ramazan ve Kurban Bayramları başta olmak üzere, yeni yıl, nevruz, mihrican, yıldönümü ve Ramazan ayı başlangıcı gibi önemli günleri kutlamak amacıyla yapılan tebriklerin hem manzum hem de mensur örneklerine çok miktarda rastlanmaktadır. Ramazan bayramıyla ilgili manzum tebriklerden biri İbnu'r-Rûmî'ye ait şu mısralardır:

قَد مَضَى الصَّوْمُ صَاحِباً مَحْمُوداً   وَأَتَى الْفِطْرَ صَاحِباً مَوْدُوداً
ذَهَبَ الصَّوْمُ وَهُوَ يَحْكِيكَ نُسْكَأً   وَأَتَى الْفِطْرَ وَهُوَ يَحْكِيكَ جُوداً

Ramazan ayı dostça ve övülmüş olarak geçti, gitti.

Bayram dostça ve sevilmiş olarak geldi.

Kulluğu sana hatırlatan oruç ayı gitti

*Cömertliği anlatan fitır sadakası geldi.*³¹

Kurban bayramı ile ilgili olarak ise şu tebrik güzel bir örnektir:

Kurban bayramınızı kutluyorum. Allah efendimizin düşmanlarını ve ona verilen nimetleri kıskananları kurban etsin. Kendisine ihsan olunan nimetlerden istifade etmek efendimize nasip olsun, bayramı mübarek olsun ve nice bayramlara erişsin. Mutluluklar getiren, hayırları kuşatan, kesilmeden devam eden, fani değil, daimi olan bereketli bayramlar dilerim.³²

Bayram ile ilgili yazılı, edebî tebrikler dışında ayaküstü söylenen tebrikler de kayıt altına alınmıştır. Örneğin Ramazan Bayramı'nda sözlü olarak karşılaşma anında söylenen tebrik sözlerinden biri şöyledir: *تقبل الله منك الفرض والسنة، واستقبل بك الخير والنعمة* "Allah senden farzı ve sünneti kabul etsin. Seni hayır ve nimetle buluştursun."³³

Kaynaklarda Ramazan ve Kurban Bayramlarında söylenen ayrı ayrı tebrikler zikredilmekle birlikte el-Kalkaşandî, "*Her Bayrama Uygun Tebrikler*" şeklinde bir başlık açar ve tüm bayramlarda söylenebilecek tebrik sözlerine yer verir. Onlardan biri katip Ebu'l-Ferec el-Bebbeğâ'ya (ö. 398/1008) ait şu satırlardır:

Allah bu bayramın bereketine ve huzuruna sizi kavuştursun. Mutluluk ve ikbalinizi katlasın. En bol ve tam nimetler içinde, geniş ve uzun yardımlar ile, şerefli ve yüksek mertebeler ile, izzetli ve faziletli menziller ile benzer bayramlara sizi kavuştursun, tehlikelerden, zamanın belalarından korusun.³⁴

³¹ Nuveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, 5: 132; İbn Hamdûn, *et-Tezkiretü'l-ğamdûniyye*, 4: 171.

³² Kalkaşandî, *Şubhu'l-a'şâ*, 9: 45.

³³ İbn Hamdûn, *et-Tezkiretü'l-ğamdûniyye*, 4: 171.

³⁴ Kalkaşandî, *Şubhu'l-a'şâ*, 9: 47.

Nevruz ve mihrican bayramları daha çok Fars toplumunda yaygın olan bayramlar olmakla birlikte Abbasî devletinin ilk yıllarında Irak'ta ihtimam gösterilen bayramlardı. Dolayısıyla bu iki bayramı kutlayan tebrik yazıları da edebiyat kitaplarındaki yerini almıştır. Nevruz ile ilgili bayram tebriğine örnek olarak şu satırları verebiliriz:

Bu, Farşlıların değer verdiği, iyi insanların gözettiği ve fazilet sahibi efendimin atalarının ve ondan sonra gelen temiz neslinin adetlerindedir. Onlar onu ilk ortaya çıkaranlar ve hakkını tam verenlerdir. Efendim, intisap etmeyi kabul etmekle ona kalıcı bir güzellik elbisesi giydirmiştir. Onu insanlara bol ihsanlarda bulunduğu bir gün haline getirmiştir. Bu günü kutlamak, en çok, ataları tarafından bayram haline getirilen ve sancağı dikilen efendimin hakkıdır. Böylelikle bu günün nispeti ataların ait olduğu gibi korunup devam ettirilmesi de efendimin cömert geleneği sayesinde.³⁵

Eski Arap edebiyatında özellikle nevruz bayramı ile ilgili tebriklerin sayıca çokluğu dikkat çekmektedir. Bu da nevruzun bir dönemler Arap toplumunda oldukça önemsendiğini göstermektedir. Nevruz ile ilgili tebrik metinleri içerisinde manzum olanları da bulunmaktadır. Örneğin şu beyitler bir nevruz tebriği olup Arap dili ve edebiyatı âlimi Ebû Hilâl el-‘Askerî (ö. 395/1004) tarafından alanının en iyisi olarak nitelendirilmektedir:

فحكّم الآمال في الأموال	يا مَنْ به نيطت عُرى الآمال
مبتدأ يُغنى عن السؤال	جودٌ بلا مَنْ ولا اعتلال
ونعم تأتي على اتصال	قابله النوروزُ بالإقبال
شبهك في تصرف الأحوال	محروسةٌ مأمونةٌ الزوال
كأنه وجهك في الجمال	قليلةٌ أزهرُ ذو اشتعال
يحكي ندى كَفَكْ ذا الأسيال	وصبحةٌ بالمالِ ذو انهمال
جری بماءٍ وجرت بمالٍ	

Ey kendisine bel bağladığı, ümitsizlerin,

Ve mal ve mülkü üzerinde yetkili kılan emelleri!

Başa kakma ve arızanın bulaşmadığı bir cömertlik adresi,

Başkasına el açmaktan kurtaran bir ocak ve bir sığınak.

Güler yüzle yönelip kucaklaştı kendisiyle Nevruz

Ve kesintisiz ve daimi yağan nimetler

Koruma altında, yok olmaktan emniyette güvende

İşleri çekip çevirmede tıpkı sen gibi.

Gecesi sürekli aydınlık, ocağı devamlı yanar, tıpkı yüzü gibi güzellikte

³⁵ Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'şâ*, 9: 47-48.

Sabahı varlık olur yağar yukarıdan

Elinden seller gibi akan cömertliği andırır.

*Seller su ile akarken onun elleri mallar ile akar.*³⁶

Mihrican bayramı ile ilgili tebrik konusunda ise el-Mühelleb b. Mâlik şu dizeleri ile güzel bir örnek sunmaktadır:

جاءك المهرجان يخال طلقا   في هواء صاف وفي زعفرانه
نلت فيه الذي به نال افريدون   من رعم حاسد و هو انه

Mihrican sana temiz bir hava ve renk cümbüşü içerisinde geldi.

*Afridun'un ulaştığı makama ulaştın sen de. Kıskançların alçaklığına rağmen...*³⁷

Özel günler ile ilgili zikredilmesi gereken tebriklerden biri de Hicrî yılbaşı kutlamaları ile ilgili tebriklerdir. Muharrem ayının birinci günü olan hicrî yılbaşında yazılan tebriklerde yeni yılın ve yeni ayın hayırlara vesile olması, mutluluk ve huzur getirmesi gibi temenniler ağırlıklı olarak yer alır. Yeni yıl tebriklerinden biri kaynaklarda şöyle yer alır:

Allah efendimize yeni ayı ve yılı bereketli kılsın. Bunlarda ve onları takip eden günlerde ona ikramda bulunsun. Her türlü şansını bir araya getiren bir mutluluk ve bol nimetler versin. Herkesin beklediği ve kavuşmak için mücadele ettiği emellere ulaşma yolunu kolaylaştırsın. Korkulan her şeyden güvende olmayı nasip etsin.³⁸

Yılbaşı tebriklerinde dikkat çeken bir husus, yeni yıl ile birlikte Muharrem ayının da tebrik edilmesidir. Buradan Arap edebiyatında bazı ayların başlangıcının da tebrik konusu olduğu anlaşılmaktadır. En çok tebrik konusu olan ay ise, Ramazan ayıdır. Ebû Mansûr es-Se‘âlibî’nin (ö. 429/1037) şu tebriği, ramazan ayının gelişi ile ilgili güzel bir tebrik örneğidir:

Allah size ramazan hilalinin mutluluğunu yaşatsın. Onun kemale ermesinin bereketini gösterebilirsin. Allah bu ayda ümit ettiklerinize sizi kavuştursun. Ramazanı takip eden günlerde sizi sevdiğiniz şeylere ulaştırın. Yüce Allah bu uzun orucu en iyi şekilde sizden kabul buyursun. Allah iyiliklerini ve duanı kabul etsin. Büyük bir ecirle teheccüdünüzü ve kıyâmınızı kabul etsin. Allah efendimizi nice Ramazanlara kavuştursun, amellerini kabul etsin, dünya ve ahirette durumunu ıslah etsin. Bu dünyada emellerine kavuşmayı, mutlu olmayı, ahirette ise bol ecir ve sevaba nail olmayı nasip etsin.³⁹

Aynı konuyla ilgili bir başka tebrik manzum haldeki şu satırlar olup aynı zamanda iyi bir medih örneği sunmaktadır:

³⁶ Ebû Hilâl el-‘Askerî, *Divânü'l-me‘ânî*, 1: 92.

³⁶ Râgib el-İsfahânî, *Muḥâdarâtü'l-udebâ*, 1: 485.

³⁶ Kalkaşendî, *Şubḥü'l-a‘şâ*, 9: 39.

³⁹ Ahmed b. İbrâhîm el-Hâşimî, *Cevâhiri'l-edeb fi edebiyâtı ve inşâi luğati'l-'Arab* (Beyrut: Müessesetü'l-me‘ârif, ts.) 1: 149.

نلت في ذا الصَّيَّام ما ترَّجيه   ووقاك الإله ما تتَّقيه
أنت في النَّاس مثل ذا الشَّهر   في الأشهر بل مثل ليلة القدر فيه

Arzu ettiğin ne varsa kavuşasın bu ayda, Allah korusun seni çekindiğin her ne varsa,

*Sen insanlar arasında aylar arasındaki bu ay gibisin. Hatta Ramazan ayı içerisindeki kadir gecesi gibisin.*⁴⁰

Muharrem ve Ramazan ayları dışında tebrik konusu olan bir ay da, çok nadir de olsa, Recep ayıdır.⁴¹

Kalkaşendî (ö. 821/1418) bayram tebriklerinde olduğu gibi, özel ayları tebrik etme konusunda da belirli bir ay değil de bütün aylar için tebrik olarak kullanılacak metinlere yer verir. Onun bu tür örneklere yer verdiği *Subhu'l-a'şâ* adlı eserlerinin yazılış amaçları arasında kâtiplerin yetişmesini sağlamak da bulunduğu bunları kâtiplerin örnek alması için vermiş olmalıdır. Bu tür tebriklerden biri şöyledir:

Önceki ayın geçip gitmesi ve yeni ayın başlamasını Allah efendimize mübarek etsin. Korkutucu afetlerden ve sakıncalı olaylardan onu koruyarak izzet ve nimetleriyle beraber geri kalan zamanda onu selametli kılsın.⁴²

Beşerî ilişkiler içerisinde önemsenen ve tebrik edilen özel günlerden biri de yıl dönümleridir. Önemli bir göreve gelmek, evlilik, doğum vb. olayların başlangıcında insanlar birbirlerini tebrik ettikleri gibi, bunların sene-i devriyesinde de kutlamalar yapılagelmiştir. Aşağıda İbnu'n-Nasr el-Kâtib'in vazifesinde senesini tamamlayan bir vezire yazdığı tebriğin bir bölümü yer almaktadır:

Nimetlerin devamı, nimet verenin rızasını bildirir. Şükürün devam etmesi iyiliğin önemini gösterir. Allah vezir ile- Allah ömrünü uzun etsin, mutluluğunu kemal erdirsin.- bizi şükürün esiri yapan bir ihşanda bulunmuştur. Vezirin geçen yılı onun güzel hasletlerinin kokularını bırakmıştır. İkinci yılı (bu güzelliğin) devamını müjdeliyor.

Allah onun dostları olan bizlere, vezirliğinin devam etmesiyle nimet vermiştir, nimetlerini devam ettirerek özel bağışta bulunmuştur...⁴³

2.1.6. Seferden Dönüş

Günümüzde birkaç saat süren yolculukların günlerce devam ettiği eski dönemlerde birinin çıktığı seferden evine dönmesi, elbette ki çok önemli bir hadiseydi. Bu nedenle seferden dönenler tebrik edilmiş ve Arap edebiyatında seferden dönenlere yapılan tebriklerle ilgili elimize birçok metin intikal etmiştir. Seferden dönüş tebrikleri içerisinde en çok örneklerine rastladığımız, hacdan dönenlere

⁴⁰ Râgıb el-İsfahânî, *Muḥâdarâtü'l-udebâ*, 1: 487487

⁴¹ Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed el-Esbehânî, *Ceridetü'l-kaşr ve ceridetü'l-aşr*, thk. Muhammed Behcet el-Esrî (Matba'atü'l-Mecma'i'l-İlmî'l-İrâkî, 1375), 2218-219.

⁴² Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'şâ*, 9: 42.

⁴³ İbn Hamdûn, *et-Tezkiretü'l-ḥamdüniyye*, 4: 173.

yönelik yapılan tebriklerdir. Bu tebriklerin çoğunda selamle seferden dönüldüğü için Allah'a hamd edilir, hac ve umrenin kabul edilmesi için dua edilir, hac ibadetinin faziletleri sayılır ve başka iyi dileklerde bulunulur. *Uyûnu'l-Âhbâr*'da yer alan bu türden bir tebrik şöyledir:

Hicretini tamama erdirdiği, selamle gidip selamle döndüğün ve dönüşünle bize ih-sanını arttırdığı için Allah'a hamd olsun. Allah sa'yini meşkûr, haccını mebrûr ve ibadette-rini makbul eylesin. Allah seni kazanarak ve kurtulaşa ererek dönenlerden. ticaretinde kar edip zarar etmeyenlerden eylesin. Allah sizi amelden üstün olan niyetten, dinini ihata eden muvaffakiyetten, nimete bağlı şükürden mahrum bırakmasın. Allah nimetini size mübarek kılsın, hilafet ülkesinde sizi bir araya getirsin, sizi ümmetin idarecileri ve imamın –Allah onu itaat ve nasihat ile desteklesin- yanında öne geçenlerden eylesin. Kuşku yok ki siz sultanın süsü, müslümanların dayanağı ve ehl-i zamanın çoğunun karşısındasınız.⁴⁴

İbnu'r-Rûmî'ye (ö. 283/896) ait uzun bir kaside formundaki hacdan dönüş tebriği ise şu beyitlerle başlamaktadır:

وَأْمُرْكَ عَالٍ صَاعِدٌ كَصُعُودِهِ   قَدِمْتُ قَدُومَ الْبَدْرِ بَيْتِ سَعُودِهِ
وَنَأْمَلُ أَنْ تَحْطَى بِمِثْلِ خُلُودِهِ   لَبِستَ سِنَاهُ وَاعْتَلَيْتَ اعْتِلَاءَهُ

Ayin gökteki konağına gelişi gibi geldin. Sen ayın yüceliği gibi yücesin.

*Ayin aydınlığını giydin, onun gibi yüceldin, dileriz ki onun kalıcı olması gibi sen de kalıcı olasın.*⁴⁵

Yukarıda yer alan İbnu'r-Rûmî'nin tebrik konulu manzum örneği aynı zamanda es-Se'âlibî'nin “seferden dönüş ile ilgili duyduğum en güzel tebrik” iltifatına mazhar olmuştur.⁴⁶

Hac dışında farklı nedenlerle yapılan seferden selamle dönüş üzerine yapılan tebriklere gelince, bunların da hem manzum hem de mensûr örneklerine çokça rastlanmaktadır. Bu tebriklere göz attığımızda genel olarak diğer tebriklerde olduğu gibi, edebi sanatların zengin bir şekilde kullanıldığı, seferin başarıyla tamamlanması üzerine Allah'a hamd edildiği, kişinin yokluğundan muzdarip olduğu ancak dönüşü üzerine büyük sevinç yaşandığı ifade edilerek seferden dönen kişi methedilir. Bu tür tebriklerden biri şöyledir:

Allah seferden selamle dönmenizi nasip ettiği için hem efendimi hem de kendimi tebrik ediyorum. Bunun üzerine Allah'a çok şükrediyorum. Senin yokluğunda yüce ahlaki değerler de yok olur. Nimetlerin dönüşü de senin dönüşüne bağlıdır. Allah senin varmanı asaletin varması kılmıştır. Senin gidişinle seninle beraber olan selamatın kat katı iyilikleri Allah seninle birlikte getirdi.

Sizinle geçirdiğimiz günler hep aklımdadır. Sizi buraya ulaştıran sevginizdir. Yokluğunuzda da sizi hatırlamakla ve düşünmekle aslında sizinle beraberim. Dönüşünüzle Allah sevincimi katlamıştır. Kalbimdeki yabancılığı sakinleştirmiştir. Bu dönüşün sizi de mutlu

⁴⁴ İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-ahbâr*, 3: 70.

⁴⁵ İbn Hamdûn, *et-Tezkiretü'l-hamdüniyye*, 4: 182.

⁴⁶ Ebû Mansûr es-Se'âlibî, *Ahsenu mâ semî'tu* (Beirut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1421), 98.

etmesini diliyorum. Allah'ın lütuf ve keremi sayesinde bu mutluluk ile temennilerinizi yerine getirmesini, faziletli vatanınızı sizden mahrum etmemesini diliyorum.⁴⁷

2.2. Tali Konular

Buraya kadar yer verdiğimiz başlıklar Arap edebiyatında yer alan tebrik metnelerinin sık sık işlenen, çok miktarda örneklerine rastlanılan konularıdır. Bazı tebrik metinlerinde ise yukarıda yer alan konuların dışında, tebrik edilmesi normalde düşünülmemeyen bazı mevzuların da tebriğe konu edildiği görülmektedir. Bu tebriklerde, muhtemelen tebriği yazan kişi tarafından da olayın normal şartlarda tebrik edilecek bir durum olmadığı düşünüldüğünden olsa gerek, konunun neden tebrik edildiği genellikle izah edilmektedir. Sıra dışı konuları içeren bu tebrik metinleri, aşağıda olduğu gibi, farklı başlıklar altında incelenebilir:

2.2.1. Çocuğu Sütten Kesilen Kişilere Tebrîk

Son derece sıra dışı tebriklerden biri, çocuğunu sütten kesen ailelere yazılan tebriklerdir. Bunlardan birine örnek olarak aşağıdaki tebriği zikredebiliriz:

Allah'ın insanı büyüme evrelerinden her birine ulaştırması şükür gerektiren durumlardır. Böyle bir durumu tebrik etmek görevimizdir. Evinizde mukim bulunan vekilim, çocuğun sütten kesilmesi anında selamette olduğunu, yemek esnasında bedeninin sağlıklı olduğunu, ilk yemeğini yeme anındaki rahatlığını, bu durum karşısında siz ve eşinizin sevincini bana bildirdi. Bunun için Allah'a çok çok hamd ettim. ...Yeni nimete kavuşmanızı tebrik etmek üzere bu mektubu yazdım.⁴⁸

2.2.2. Sakalı Yeni Çıkan Kişilere Tebrîk

Araplarda sakala birçok sembolik anlamlar yüklenmiş ve farklı bakış açılarıyla birçok söze konu edilmiştir. Edebiyat kitaplarından gelen rivayetlerde sakalın önemsendiğini ve üzerine toz vb. maddelerin olmasının hayra alamet olmadığını ve temiz tutulması gerektiğini anlamak mümkündür. *Muhadarâtu'l-Udebâ*'da nakledilen bazı rivayetlerde üzerinde yabancı bir cisim görülen sakaldan o cismin hemen kaldırıldığı ve *صرف الله عنك السوء* "Allah kötülüğü senden çevirsin." şeklinde dua edildiği anlatılmaktadır.⁴⁹

Sakala yüklenen anlamlar onun tebrik konusu edilmesini de sağlamıştır. Ebû Nasr b. Hibetillâh'ın (ö. 475/1082'den sonra) sakalı çıkan bir kişiye yazdığı uzun bir tebriğin bir kısmı şöyledir:

Sakal ile sana vakar elbisesini giydiren Allah'a hamdolsun. Allah onunla iyilerin kıyafetini sana giydirmiş, seni çocukluk görünümünden ve hevâ ehlinin düşüncelerinden korumuştur. Mükemmel bir heybet vermiştir. Zeki ve derin anlayışlı kişilerin elbisesini sana giydirmiştir. Seni tek başına tasarrufta bulunabilen, yanında onu koruyacak kişiye ihtiyaç duymayan kişilerin arasına katmıştır. Yüzünü güzelleştirmiştir. Seni kemale erdirmiştir.

⁴⁷ Husrî, *Zehrü'l-Âdâb*, 4: 1129; Rızkullah b. Yusuf Şeyhû, *Mecâni'l-edeb fi hedâiki'l-'Arab* (Beirut: Matba'atu'l-Âbâ'l-Mesû'iyin, 1913), 5: 273; Hâşimî, *Cevâhirü'l-edeb*, 149.

⁴⁸ İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-ahbâr*, 3: 71.

⁴⁹ Râgib el-İsfahânî, *Muhâdarâtu'l-udebâ*, 1: 488.

Sevdiğine arkadaş, sevmediğine hasım kılmıştır. Makam sahibi kişilerin küçümseyici bakışlarına engel kılmıştır. Meclislerde seni onlarla eşit, toplumda onlarla aynı konuma getirmiştir. Konuştuğun zaman sözlerinin dinlenmesine vesile kılmıştır.⁵⁰

2.2.3. Yangından veya Suda Boğulmaktan Kurtulana Tebrik

Arap edebiyatı kaynaklarında yer alan tebriklere bakıldığında bir yangından ya da suda boğulmaktan son anda kurtulan kişilere de tebrik yazılarının yazıldığını görmek mümkündür. Örneğin boğulmaktan son anda selametle kurtulan bir kişiye şöyle bir tebrik yazılmıştır:

Eğer Yüce Allah, müjdeli haberi öne geçirip istenmeyen şeyi duymaktan beni korumasaydı, o kötü haberi almakta bir çıkış yolu bulamazdım, kurtulamaz, ona tahammül edemez, helak olurudum. Ancak Allah'ın lütfu ve merhameti müjdeli haberi daha erken ulaştırdı. Böylece istikrar bulmadan önce korku, devam etmeden önce yalnızlık yok olup gitti. Nimetlere karşılık yapılan hamdlerin en güzeliyle alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd sayesinde fiillerinin cemali ile karşılaştım.⁵¹

2.2.4. Yeni Evine Taşınana Yapılan Tebrik

Yoğun olarak tebriklere muhatap olan zümrelerden biri de yeni ev edinmiş kimselerdir. Bu konuda manzum ve mensur birçok örneğe rastlamak mümkündür. Bu tür tebriklerde dikkati çeken husus oldukça kısa olmalarıdır. Bu konudaki tebriklerden biri şöyledir:

Yeni eve intikaliniz en hayırlı bir şekilde olsun. Uğur getirsin. En iyi zamanda olsun. Allah sizi şimdi ve ileride kurtuluşa erenlerin en iyi menzillerine yerleştirsün.⁵²

Bu konudaki manzum örneklerden biri ise Se'âlibî'nin "*konuyla ilgili en güzel örneklerden biri*" olarak nitelediği şu beyitlerdir:

سرك الله بِالْبِنَاءِ الْجَدِيدِ   نَلْتُ حَالَ الشُّكُورِ لَا الْمَسْتَزِيدِ
هَذِهِ الدَّارُ جَنَّةُ الْخُلْدِ فِي الدُّنْيَا   فَاغْتَنِمَهَا وَأَخْتَهَا فِي الْخُلُودِ

Allah bu evle seni mutlu kılsın, daha fazlasını isteyen gözü doymaz kişilerin değil, şükredenlerin halini sana lütfetsin.

*Bu ev dünyadaki ebediyet cennetidir ki onu ve ebedi âlemdeki ona kardeş cenneti ganimet bil.*⁵³

2.2.5. İşe Başlayan/İşten Ayrılan Kişilere Tebrik

Arap edebiyatında zengin tebrik konuları arasında yeni işe başlayan veya işinden ayrılan kişilere yapılan tebrikler de yer almaktadır. Aşağıda bir bölümüne yer verdiğimiz tebrikte işinden istemeden ayrılan bir kişi, önce teselli edilmekte sonra da bunun yeni bir lütuf olduğu belirtilerek tebrik edilmektedir:

⁵⁰ Ebû Hilâl el-'Askerî, *Divânü'l-me'ânî*, 1: 99.

⁵¹ Ebû Hilâl el-'Askerî, *Divânü'l-me'ânî*, 1: 97.

⁵² İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 3: 69.

⁵³ Ebû Mansûr es-Se'âlibî, *Simâru'l-ḳulûb fi'l-muḳâf ve'l-mensûb* (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, ts.), 82.

Hayırların çoğu, kullara sevimli gelmeyen olaylardır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyuruyor: “Olur ki, bir şey sizin için hayırlı iken, siz onu hoş görmezsiniz. Yine olur ki, bir şey sizin için kötü iken, siz onu seversiniz.” (el-Bakara, 2, 216). Yine şöyle buyuruyor: “Olabilir ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda pek çok hayır yaratmış olur.” (en-Nisâ, 4, 19). Allah’a çok şükür sen dünya işlerinin nasıl döndüğü bilgisine sahipsin ve gerçekleşen olayların istidlalini yapabiliyorsun. Dolayısıyla fazla konuşarak nasihat almaya ihtiyacın yok. İşinden ayrıldığının haberi bana ulaştı. Bu işten yakınlarının rızası, sevgisi, övgüleri ve güzel sözleriyle ayrıldın. Onların hem büyükleri hem de küçükleri arasında güzel bir iz bıraktın. İşinden ayrılmanı yenilenmiş bir hediye olarak sayıyoruz. Bunun için seni tebrik etmeyi gerekli görüyoruz.⁵⁴

2.2.6. İslâm’a Yeni Dahil Olan Kişilere Tebrik

Tebrik konuları arasında, eski dinlerini terk edip İslâmiyeti din olarak benimseyen kişilere yönelik yapılan tebrikler de yer almaktadır. Bu tür tebriklere bakıldığında İslâm’ın Allah katında tek makbul din olduğu yönünde açıklamalar yapıldığı, bu yönde âyetlere yer verildiği ve isabetli kararından dolayı kişinin tebrik edildiği görülür. Hristiyanlıktan İslâmiyete geçen bir kişiye yönelik yazılan bir tebrik şöyledir:

Seni doğru yola ileten Allah’a hamdolsun. Allah senin azmini başarıya ulaştırmıştır. Aklının faziletini, görüşlerinin isabetini ortaya çıkarmıştır. Dalalet ve layık olmayan bir dinde devam etmen zekana yakışmıyordu. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Kim İslâm’dan başka bir din ararsa, (bilsin ki o din) ondan kabul edilmeyecek” (Âl-i ‘İmrân, 3, 85.) Yine şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz Allah katında din İslâm’dır.” (Âl-i ‘İmrân, 3, 19) Seni ezeli ilminde hidayete erdirdiği, veli kullarından eylediği ve halifesinin dostlarından olmakla şereflendirdiği için Allah’a hamdolsun...⁵⁵

2.2.7. Hastalıktan İyileşene Tebrik

Bir hastalığa yakalandıktan sonra şifa bulan kişilere yönelik yapılan tebrikler sayıca çoktur. Bunların genellikle manzum olarak yazılmış olmaları görülmektedir. Şifa bulan kişilere yönelik tebriklerde genellikle kişinin hastalığından duyulan üzüntü, hastanın iyileşmesi ile yaşanan sevinç ifade edilir ve kişiye dua edilir. Şair Eşca‘ (ö. 195/811) hastalıktan yeni kurtulan bir kişiyi şöyle tebrik etmiştir:

لَئِنْ جَرَحَتْ شَكَاتُكَ كُلَّ قَلْبٍ   لَقَدْ فَرَّتْ بِصِحَّتِكَ الْعُيُونُ

*Senin inlemelerin tüm kalpleri yaralamış olsa da sıhhatin tüm gözleri aydınlığa kavuşturmuştur.*⁵⁶

Eşca‘ın aynı minvalde bir başka beyti şöyledir:

⁵⁴ İbn Kuteybe, ‘Uyûnu’l-ahbâr, 3: 72.

⁵⁵ İbn Kuteybe, ‘Uyûnu’l-ahbâr, 3: 70.

⁵⁶ Râgib el-İsfahâni, Muḥâdarâtu’l-udebâ, 1: 517.

فقد أُمسَى صَلَاحُ أَبِي عَلِيٍّ
لأهل الأرضِ كُلِّهِمْ صَلَاحٌ

*Ebû Âli'nin hastalığından iyileşmesi, yeryüzündeki herkesin iyileşmesini sağlamıştır.*⁵⁷

Edebiyat kaynaklarında hemen her konuda farklı tavırlarıyla karşımıza çıkan bedevileri, hastalık ile ilgili tebriklerde de sıra dışı cevaplarıyla görmek mümkündür. Örneğin hastalığından yeni kurtulan bir bedeviye الحمد لله الذي سلمك “*Seni selamete kavuşturan Allah’a hamdolsun.*” denildiğinde عقبه في الموت في عقبه “*Peşi sıra bir de ölümden kurtarılirse!*” şeklinde cevap verdiğini görüyoruz.⁵⁸

Hastalık tebriklerinde yaygın olarak karşımıza çıkan en yaygın özellik, yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere, tebrik edilen kişinin hastalığında mevcut tüm varlıkların hastalandığı, iyileştiğinde ise her şeyin iyileşip neşe saçtığı vurgusudur. el-Mütenebbi'nin bu konudaki bir beyti şöyledir:

صَحَّتْ بِصِحَّتِكَ الْغَارَاتُ وَابْتَهَجَتْ بِهَا الْمَكَارِمُ وَانْهَلَتْ بِهَا الدَّيْمُ
وَرَجَعَ الشَّمْسُ نُورٌ كَانُ فَارَقَهَا كَأَنَّمَا فَفَدُهُ فِي جِسْمِهَا سَقَمٌ

İnsanların büyük çoğunluğu senin sağlığınla sağlık buldu, yüce ahlaklılar sevince boğuldu, uzun süreli yağmurlar güçlü bir şekilde yağdı.

*(Sen sağlığını kavuştuğunda) güneşi terk etmiş olan ışığı ona geri geldi, ışığını yitirmek sanki bir hastalıktır güneşin bünyesinde.*⁵⁹

SONUÇ

Çalışmada yer verilen manzum ve mensur tebrik örneklerinden anlaşıldığı üzere tebrik gibi sıradan bir konu, klasik Arap edebiyatında sadece sevindirici bir durumla karşılaşan kişiyi kutlamak ile sınırlı kalmamış, zaman içerisinde edebiyat inceliklerinin kullanıldığı sanatsal formlara dönüşmüştür.

Bizzat Kur'ân ayetlerinin bazılarında konu olan tebrik, Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından da teşvik edilmiştir. Sonraları birçok edebiyatçının kalemine konu olarak zengin bir koleksiyon halinde Arap edebiyatında yerini almıştır.

İnsanı sarsan olayların başında gelen ölüm üzerine ölenin yakınlarını teselli etmek anlamına gelen taziye ile tebrik arasında birçok kere münasebet kurulmuştur. Sevinç ve üzüntünün hayatta ayrılmaz bir ikili olarak insanla beraber olduğu ve olacağı, Arap edebiyatının tebrik ile taziyenin iç içe olduğu metinlerinde kendini güçlü bir şekilde göstermiştir.

Arap edebiyatında yer alan tebriklerin konu açısından oldukça zengin olduğu görülmektedir. Fetihler veya devlet yönetiminde önemli bir kademe atanmak

⁵⁷ Râgıb el-İsfahânî, *Muḥâdarâtu'l-udebâ*, 1: 517.

⁵⁸ Râgıb el-İsfahânî, *Muḥâdarâtu'l-udebâ*, 1: 518.

⁵⁹ Râgıb el-İsfahânî, *Muḥâdarâtu'l-udebâ*, 1: 518.

gibi bütün toplumu ilgilendiren önemli konular tebrik vesilesi olduğu gibi bireysel ve bazen de tebrik konusu olamayacağı düşünülen bazı durumların da tebrike konu olarak edebiyat kaynaklarında yerini aldığı olmuştur.

Tebrîk konusunun bazı durumlarda mizah kaynağı olduğu da ortaya çıkmaktadır. Mizah açısından zengin örnekler veren klasik Arap edebiyatının tebrik ile ilgili güldürü kaynağı olan anekdotlara da yer verdiği anlaşılmaktadır.

Tebrîklere dil açısından bakıldığında mesajın kolay bir şekilde anlaşıldığı, sade bir dille yazılan tebrikler olduğu gibi edebi sanatların yoğun olarak kullanıldığı, garip kelimelerin çok fazla yer aldığı tebriklerin ise daha çok olduğu anlaşılmaktadır. İfade şekilleri olarak bakıldığında tebriklerin hem manzûm hem de mensûr olarak kaleme alındıkları olmuştur.

KAYNAKÇA

- Âbî, Ebû Sa'd Mansûr b. el-Hüseyn. *Nesru'd-dur fi'l-muhâdarât*. Thk. Hâlid Abdülğânî Mahfûz. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2004.
- Bûnisî, Ebû İshak İbrâhim b. Ebi'l-Hasan. *Kenzu'l-kuttâb ve muntaḥabu'l-âdâb*. Thk. Hayât Kâre. Abu Dabi: el-Mecma'u's-Şekâfi, 2004.
- Câhiz, Ebû Osmân Amr b. Bahr. *el-Beyân ve't-tebyîn*. Beyrut: Dâru Mektebeti'l-Hilâl, 1423.
- Ebşîhî, Muhammed b. Ahmed b. Mansûr. *el-Müsteṭraf fi külli fennin müstezraf*. Beyrut: 'Âlemu'l-Kütüb, 1419.
- Ebû Hayyân et-Tevhîdî, Alî b. Muhammed b. Abbâs. *el-Başâir ve'z zehâir*. Thk. Veddâd el-Kâdî. Beyrut: Dâru Sâdir, 1408.
- Ebû Hilâl el-'Askerî, Hasan b. Abdillâh. *Dîvânü'l-me'ânî*. Thk. Ahmed Hasan Basac. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1414.
- Esbehânî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Muhammed. *Cerîdetü'l-kasr ve cerîdetü'l-aşr*. Thk. Muhammed Behcet el-Esrî. Irak: Matba'atü'l-Mecma'i'l-İlmî'l-İrâki, 1375.
- Hâşimî, Ahmed b. İbrâhîm. *Cevâhirü'l-edeb fi edebiyâtî ve inşâi luğati'l-'Arab*. Beyrut: Müessesetü'l-Me'ârif, ts.
- Husrî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Alî. *Zehru'l-âdâb ve şemerü'l-elbâb*. Beyrut: Daru'l-Cil, ts.
- İbn 'Abdürabbih, Ahmed b. Muhammed. *el-İkdü'l-ferîd*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1404.
- İbn Cevzî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî. *Aḥbâru'l-ḥamkâ ve'l-muğaffelîn*. Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Lübnânî, 1990.

- İbn Hamdûn, Muhammed b. Hasan. *et-Tezkiretü'l-ḥamdûniyye*. Thk. İhsân 'Abbâs-Bekr Abbâs. Beyrut: Dâr-u Sâdır, 1996.
- İbn Kuteybe. Abdullah b. Müslim. *'Uyûnu'l-aḥbâr*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî: 1443.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrerem b. Alî. *Lisânu'l-'Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır, 1414.
- İbn Münkız, Üsâme b. Mürşid b. Alî b. Mukalled b. Nasr. *Lübâbu'l-âdâb*. Thk. Ahmed Muhammed Şâkir. Kahire: Mektebetü's-Sünne, 1407.
- Kâlî, İsmâil b. Kâsım Ebû Alî. *el-Emâlî*. Kahire: Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1344.
- Kalkaşendî, Ahmed b. Alî. *Şubhu'l-a'şâ fi şınâ'ati'l-inşâ*. Kahire: Dâru'l-kütübi'l-Mısriyye, 1340.
- Kavak, Fadime. "Klasik Arap Edebiyatında Taziye". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/1, (2015): 105-132.
- Meydânî, Ahmed b. Muhammed. *Mecma'u'l-emşâl*. Thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamid. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Müsta'samî, Muhammed Aydemir. *ed-Dürrü'l-ferid ve beytü'l-kaşid*. Thk. Kâmil Selman el-Cebbûrî. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1436.
- Nuveyrî, Ahmed b. Abdilvehhâb. *Nihâyetü'l-ereb fi funûni'l-edeb*. Kahire: Dâru'l-Kütüb ve'l-Vesâki'l-Kavmiyye, 1423.
- Râğıb el-İsfahânî, Hüseyin b. Muhammed. *Muḥâdarâtu'l-udebâ ve mu'âverâtu's-su'âra ve'l-bulağâ*. Beyrut: Şirketu Dar'il-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1420.
- Se'âlibî, Muhammed b. İsmail Ebû Mansûr. *Aḥsenu mâ semi'tû*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1421.
- Se'âlibî, Muhammed b. İsmail Ebû Mansûr. *el-Letâif ve'z-zerâif*. Beyrut: Dâru'l-Menâhil, ts.
- Se'âlibî, Muhammed b. İsmail Ebû Mansûr. *Simâru'l-kulûb fi'l-mudâf ve'l-mensûb*. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, ts.
- Se'âlibî, Muhammed b. İsmail Ebû Mansûr. *Sihru'l-belâğa ve sirru'l-berâ'a*. Thk. Abdusselam el-Hûfî. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-'İlmiyye, ts.
- Sûlî, Muhammed b. Yahya. *Eş'âru evlâdi'l-ḥulefâ ve aḥbâruhum*. B.y. Matba'atu's-Sâvî, 1936.
- Şeşen, Ramazan. *Selâhaddîn Eyyûbi ve Devri*. İstanbul: İsar Yayınları, 2000.
- Şeyhû, Rızkullah b. Yusuf. *Mecâni'l-edeb fi hedâiki'l-'Arab*. Beyrut: Matba'atu'l-Âbâi'l-Mesû'iyîn, 1913.
- Zebîdî, Muhammed b. Muhammed. *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. Thk. Komisyon. B.y. Dârü'l-Hidâye: ts.

Zemahşerî, Muhammed b. 'Ömer. *Rebî'u'l-ebrâr ve nuşûşu'l-aĥbâr*. Thk. Abdulemîr Mihnâ. Beyrut: Müessesetü'l-A'lemî, 1412.

Zemahşerî, Muhammed b. 'Ömer. *el-Muştaksâ fî emsâli'l-'Arab*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1987.